

OTAJSTVO CRKVE U POSLANICI EFEŽANIMA

Alfred Schneider

O. PRISTUP POSLANICI

O. 1. TEMA I RASPORED

Među spisima Novoga zavjeta ističe se Poslanica Efežanima po svom osebnom govoru o Crkvi. Crkva je u čitavom Novom zavjetu prisutna. Ovdje je ona predmet teološke refleksije. Poslanica Efežanima ipak nije školski traktat. Njezine misli ne teku po zakonu znanstvenoga sistema, nego su razasute kao izričaji životnog doživljaja. Ekleziološke izreke treba tek otkriti i sustavno ih rasporediti. Takvo sistematiziranje nije nasilje nad porukom Poslanice, nego joj omogućuje da uđe u život, a nama pomaže da je bolje shvatimo i usvojimo. Poslanica Efežanima ne želi kazati sve o Crkvi. Promatra u prvom redu njezinu otajstvenu narav i naziva je Tijelom Kristovim. Ovim se vidikom treba tim ozbiljnije pozabaviti, što je on danas zanemaren. Čovjek je toliko zaokupljen vanjskim manifestacijama crkvenoga života, njezinim problemima i slabostima te jedva ima sposobnost ponirati u nevidljive izvore od kojih Crkva živi. Lik Crkve u očima je današnjega čovjeka jednostran, često iznakažen. Njegovi stavovi i postupci odišu nepovjerenjem prema Crkvi, nošeni su nemirnom i nesigurnošću svojstvenom za ovo vrijeme.

Nauka Poslanice Efežanima može se različito rasporediti. Osnovnoj ćemo misli pisca ostati vjerni, ako reknemo, da je u toj Poslanici prikazan trojstveni izvor Crkve, temelj njezina bića u Ocu, Sinu i Duhu Svetome. Crkva odvijeka živi u Očevoj ljubavi, u vremenu se rađa u Isusovu krvavom tijelu na križu, u povijest ulazi i raste prema svojoj punini snagom Duha Svetoga. To će biti tri dijela našeg promatranja. Toj Poslanici srodna je Poslanica Kološanima, pa treba i nju imati pred očima.

O. 2. JEZIK I POZADINA

Nije lako ući u svijet te Poslanice. Prva poteškoća na koju nailazimo je njezin jezik. Protkan je neobičnim slikama i simbolima preuzetim iz jednog dalekog kulturnoga kruga, koji nam je stran i teško razumljiv. Neki stručnjaci Svetoga pisma tvrde da postoji srodnost između jezika naše Poslanice i jezika gnostičkih mitova koji su kolali na istoku u doba kad je Poslanica Efežanima pisana. Neka se sličnost na pod-

ručju terminologije ne može nijekati. Korisno ju je upoznati, da bi se tim jasnije uočila radikalna razlika između sadržaja te poslanice i mitskih priča. Gnostički pokreti, još nedovoljno istraženi i teško dohvatljivi, u svojim su mitovima maštali o spasu i pokušavali kroz meditaciju, askezu i obrede postići oslobođenje. Čitatelji Poslanice poznavali su te priče. Pisac se poslužio njihovim slikama kako bi svojim čitateljima protumačio ovo: sve o čemu vi maštate, a ne možete dokučiti vlastitim silama, stvarno se dogodilo u Isusu Kristu. Tako je npr. u gnostičkim pričama postojala ideja o pračovjeku otkupitelju koji silazi s neba, razbija svemirski zid iza kojega su ljudi bili zarobljeni, u sebi ih sjedinjuje i u svom tijelu vodi u nebo. To je daleka slutnja onoga, što je u Isusu Kristu postalo stvarnost. Na pozadini ove priče mogao je pisac Poslanice objasniti, da smrt Isusa Krista na križu nije tek jedna usred mnogih sličnih tragedija, nego događaj u kome je odlučen spas svih ljudi.

Po čemu se razlikuje novozavjetna poruka od gnostičkih mitova? Razlika je ova. Mitovi donose izmišljene priče, Novi zavjet navješćuje konkretan povijesni događaj koji se odigrao u određenom trenutku i na poznatom mjestu. Oslobođenje se po gnostičkom shvaćanju postiže naporom vlastitog uma, spoznajom. Odatle ime čitavom pokretu: gnoza, spoznaja. Prema Novom zavjetu oslobođenje je dar što ga čovjek prima od Boga. Nutarnji stav što ga poruka Evanđelja želi probuditi jest zahvaljivanje i poniznost obdarenoga, u gnozi je samosvijest koja može prijeći u oholost. Prema gnozi se spašava samo uzak krug povlaštenih, prema evanđelju Bog poziva na spas sve ljude.

Sve nam ovo pokazuje, da su Poslanica Efežanima s jedne strane, a mitovi s druge strane dva svijeta ne samo različita nego i u svojoj biti oprečna. Sadržaj je Poslanice objavljen i izvorno kršćanski. Jezik kojim se ona služi može biti djelomično posuđen od kulturnog okvira u kome su živjeli čitatelji i pisac poslanice. Istraživanje tog okvira pomaže da shvatimo njihov mentalitet i poruku poslanice. U njezinu nas tajnu ipak neće uvesti. To moramo tražiti u njoj samoj. Daje li nam ona ključ za svoju tajnu?

O. 3. OZRAČJE — HVALOSPJEV

Prije nego što će pisac otkriti svoje blago, on želi u čitatelju probuditi raspoloženje kakvim je sam obuzet. Već na prvi pogled vidimo: on s oduševljenjem govori o Crkvi. Zanesen je njezinom pojavom. U njoj gleda zadnju veliku objavu Božje mudrosti (3, 10), puninu Kristova bogatstva (1, 23), svetu i čistu Zaručnicu Kristovu (5, 27), sveti hram u kojem kroz sve vjekove odjekuje slava Božja (2, 21; 3, 21). Sve što na njoj vidi potiče ga na klicanje. Crkva mu je sva obavijena hvalospjevom. Taj je zanos nama to čudniji, što pisac nije slijep za ljudske slabosti onih koji Crkvi pripadaju. On pozna njihovu grešnu prošlost (2, 2—3), zna da su još ugroženi od starih navika i mnogih neprijatelja, opominje ih, upozorava, potiče da se čuvaju, spremaju, jačaju, mole (v. 4, 5, 6 poglavlje). Realista je. Pogled mu je stvaran, a u isto vrijeme zanesen. Kako je to moguće?

Iz njegovih riječi ne govori ljudska mudrost, nego mistični doživljaj, objava Duha. Vizija Crkve u Duhu kolijevka je ove poslanice, utisnuta je u svaku njezinu riječ. To je njezino ozračje. Samo u tom ozračju ima i čitatelj šansu shvatiti njezinu teologiju i poruku. Na studij ove poslanice svakako spada molitva za objavu odozgo-

ra, molitva da Bog dadne vidjeti srcem ono što je Pavao gledao pišući Poslasticu. Na to nas on sam potiče: »Bog Gospodina našega Isusa Krista, Otac Slave dao vam Duha mudrosti i objave kojom ćete ga spoznati« (1. 17). Duha objave moli Pavao za svoje prve čitatelje, ali i za čitatelje svih vremena. Smijemo i mi za to moliti.

Pisac nam ujedno pokazuje na kakvo se tlo objava odozgora može spustiti. Svoju Poslasticu počinje hvalospjevom: »Blagoslovljen Bog i Otac Gospodina našega Isusa Krista...« (1, 3). Što je to hvalospjev i kako nastaje? U Starom zavjetu nalazimo dva osnovna razloga zbog kojih čovjek pjesmom slavi Boga. Prvo je spas iz nevolje. Primjer je pjesma triju mladića u ognjenoj peći (Dan 3, 51sl). Psalmi obiluju takvim hvalospjevima. Tu spada i kantik bl. Djevice, Zaharijin, starca Šimuna. Drugi je razlog objava božanskog otajstva, npr.: »I objavi se tajna Danijelu... A Danijel blagoslovi Boga nebeskoga i reče:...« (Dan 2, 19). Objava otajstava spasiteljsko je djelo Božje, pojavak njegove slave. Hvalospjev je odgovor na epifaniju. Uvodni hvalospjev Poslanice Efežanima spada u ovaj niz. Pisac zahvaljuje Bogu za njegova milosna djela koja su objavom otajstva djelatna u životu (v. 1, 8—9).

Promotrimo поближе taj hvalospjev. Kao literarna cjelina traje od 3. do 14. retka. Prepoznamo ga po pjesničkom ritmu i zanosnom govoru. Počinje poklikom Ocu. Zatim se nižu razlozi zašto pisac blagoslivlja Boga. U jednom dahu izrekao je najveća otajstva. Pogled na Oca zanio ga je i nadahnuo. Kao da mu je Očeva misao postala providna. U zanosu hvalospjeva otajstvo se pretiče u riječ i postaje objava. Nakon 14. r. zanos se smiruje. Ritam je jednostavniji. Misli teku kao tiha pripovijest o velikim Božjim djelima. Ali nadahnuće ostaje prisutno. Stalno se pale nova svjetla. Crkva, vjernici, sav svijet pojavljuju se obasjani Kristovim križem, ispunjeni njegovim mirom, povezani jedinstvom. Nošeni Duhom zrcale vječnu Božju mudrost. U toku tako produženog hvalospjeva odjednom se mijenjaju udaljenosti. Stvarnosti koje su svagdašnjem iskustvu daleke primiču se u blizinu, postaju prisne i shvatljive. Pogledajmo samo izraz »Slava«. Sjaj slave Očeve izašao je iz svoje skrovitosti, pokrenuo je hvalospjev i prati ga do kraja. Sad izričito, sad u ruhu dugih spasopovijesnih pojmova, kao »milost«, »svetost«, »mudrost« javlja se tijekom kontemplacije, nosi je i tumači (v. 1, 6. 14. 17. 18; 2, 7. 21; 3, 8. 13. 16). Na kraju prvog dijela poslanice zahvaća opet pisca u pokliku: »Njemu slava u Crkvi i u Kristu Isusu za sva pokoljenja...« (3, 21).

Hvalospjev povezuje trenutke mističnoga zanosa s mirnim hodom kroz svagdašnjicu. Iz njega raste usrdna prošnja (v. 1, 16—17; 3, 14sl). Duh hvalospjeva povezuje pastira s vjernicima i vjernike međusobno. A kad se u drugom, poučnom dijelu poslanice, pogled pisca potpuno okrene prema vjernicima, zanos hvalospjeva pretvorit će se u pouku, ohrabrenje, opomenu, poticaj. Propovijed opet uvire u blagoslov. To se lijepo vidi u 4, 2—6. Poticaj »podnosite jedni druge... trudite se sačuvati jedinstvo Duha...« prelio se u pravi mali hvalospjev jedinstvu: »Jedno tijelo i jedan Duh...«

Kako vidimo, hvalospjev nosi i tumači Poslasticu Efežanima. Bilo da Apostol uranja u dubinu osobne kontemplacije, bilo da govori o svagdašnjim dužnostima ili da šalje pozdrav, hvalospjev je prisutan. Djeluje iz pozadine. Cijela poslanica je hvalospjev. Oči pisca i čitalaca neprestano se dižu prema Ocu Slave. Hvalospjev je ključ za objavu. Klanjanje i pohvala su prostor u kojem se oči duha otvaraju za nebeske stvarnosti. Osobito ako je riječ o Crkvi. Pjevati Bogu slavu liječi srce od svih gorčina i čini ga sposobnim da u Duhu vidi stvari koje su zemaljskim očima skrivene.

1. CRKVA ODVIJEKA ŽIVI U OČEVOJ LJUBAVI

1. 1. OTAJSTVO

Hvalospjev nas je doveo na prag onog bogatstva što ga Crkva odvijeka ima u Bogu. To bogatstvo naziva Poslanica Efežanima »otajstvo«. Otajstvo je središnji pojam i glavni vidik njezine teologije. Što je to otajstvo? Riječ »otajstvo«, grčki »mysterion« pojavljuje se u nekim knjigama Novog i u kasnijim knjigama Staroga zavjeta. Izriče razne spasopovijesne sadržaje a svime je zajedničko ovo: otajstvo je po svojoj naravi čovjeku skriveno, nedostupno njegovu naravnom iskustvu. Do spoznaje otajstva dolazi se samo objavom odozgora. Otajstvo je Božje intimno područje. »Pred vjekovima je sakriveno u Bogu« (3, 9). Skrivenost u Bogu osnovna je značajka otajstva, njegova formalna strana.

Koji je sadržaj ili materijalna strana onoga što je u Bogu skriveno? Odgovor što nam ga pruža Poslanica Efežanima promatramo u kontekstu s nekim drugim spisima Pavlove baštine, s kojima je ova poslanica u bližem ili daljem srodstvu. U Prvoj poslanici Korinćanima otajstvo je raspeti Krist. On je skrivena Mudrost Božja, koja po navještaju apostola postaje vidljiva (1 Kor 2, 6—8). U Poslanici Kološanima otajstvo je Krist u koje su »sva bogatstva mudrosti i spoznaja sakrivena« (Kol 2, 2—3). Taj Krist je među kršćanima već prisutan, on je nada njihove slave, koja se objavljuje i djeluje u propovijedi apostola (v. Kol 1, 26—28; 4, 3—4). Ovdje je već prisutna ekleziološka dimenzija otajstva, koja će u Poslanici Efežanima doći do vrhunca.

U Poslanici Efežanima »otajstvo« obuhvaća slijedeće sadržaj:

1) Otajstvo je *Krist*. Otajstvo se naziva »Kristovo otajstvo« (3, 4). Krist je otajstvo naprosto (3, 3). U njemu se nalazi sve što je odvijeka u Bogu sakriveno, a sada se ljudima objavljuje.

2) Otajstvo je *Crkva*. Crkva je Krist koji u sebi sadrži sve ljude. Čitav ljudski rod predstavljaju Židovi i pogani. Među njima vlada nepremostiv jaz, neprijateljstvo. U Kristovu je tijelu taj jaz svladan, a s njime i sva ljudska neprijateljstva. Ulazak pogana u baštinu koja im je do tada bila nedostupna, a sada se otvara u Kristovu Tijelucrkvi, to je velika vizija te poslanice. To je otajstvo (v. 3, 3—6).

3) U otajstvu Crkva postiže svoj cilj ne samo čovjek nego i *sva stvorenja*. Crkva je ostvarenje Božje mudrosti prisutne u stvaranju (3, 9). Kristovo otajstvo — Crkva ujedno je otajstvo svega stvorenoga. »U njemu je sve stvoreno na nebesima i na zemlji« (Kol 1, 15). Sjedinjujući u sebi sve ljude Crkva pokazuje smisao svega stvaranja. Otajstvo Crkve obuhvaća kozmos.

4) Kroz Crkvu se otajstvo *objavljuje*. Po njoj se otkriva ono što je od vijeka u Bogu skriveno. Objavljuje se po propovijedanju apostola svoj zemlji, čitavoj zemaljskoj stvarnosti (3, 8).

5) Otajstvo se po Crkvi objavljuje i *nebeskoj stvarnosti*, svim vjekovima, vrhovništvima i vlastima, duhovnim silama dobrima i zlima (3, 10). Gledajući Crkvu oni vide procvat svih Božjih djela i smisao svoga vlastitoga stvorenog bića, pa ili kliču otajstvu Božje milosti, ili, ako su se od Boga odijelile, moarju, htjele ili ne htjele, u njoj vidjeti svoj konačni poraz.

Dok tragamo za sadržajem otajstva pogled nam silazi iz nedokučive Božje skrovnosti preko svega stvorenoga do Krsita i zaustavlja se na Crkvi. Ona u Kristu ujedi-

njuje sve ljude i sav svemir. Otajstvo vječnoga Boga pravi je izvor i najdublji temelj Crkve. Crkva nije hir povijesti ni slučaj prirode nego otajstvo raspoređeno po vječnom Božjem naumu. Božja otajstvenost njezina je najdublja stvarnost. Crkva je Božje vlasništvo, Božji svijet. Ovu dubinu ona ne može izgubiti ni onda kad se spušta u okvire zemaljske neotajstvenosti, kad u sebi okupi »Židove i pogane«. Već u svom otajstvenom izvoru Crkva je usmjerena na sve ljude, njezine su dimenzije neograničene. zato će neograničena biti i njezina misija. Bez obzira na to kako će u konkretnoj povijsnoj situaciji biti ostvaren taj njezin univerzalni zadatak i zahtjev, ona je uvijek »za« sav svijet, pa i onda kad je skrivena kao kvasac ili kad je pritisnuta u katakomama. To je njezina narav. Ona se ne može odreći težnje da sve ljude obuhvati milosnom stvarnošću Kristova Tijela, da ih učini dionicima njegove baštine.

1. 2. MUDROST

Pojam »otajstvo« u uskoj je vezi s pojmom »mudrost«. Međusobno se osvijetljuju i tumače. U Poslanici Efežanima i uopće u Novom zavjetu govor o mudrosti nadovezuje se na Stari zavjet. U Starom zavjetu »mudrost« je vrlo složen pojam. O njemu govori biblijska i izvanbiblijska literatura s različitim naglascima. Postoji uzlazna linija Božje mudrosti koja se proteže kroz cijeli Stari zavjet, te preko Novoga zavjeta postiže vrhunac u Poslanici Efežanima u izrazu »mnogolika mudrost Božja« (3, 10). Glavne etape te linije mogli bimo ovako zacrtati.

1) Mudrost je nešto božansko, pripada Bogu, »s njime je« (Sir 1, 1), »samo je on poznaje« (Bar 3, 32). Ona je njegova životna družica, »povjerenica znanja Božjega« (Mudr 8, 3), »prisjednica njegova prijestolja« (Mudr 9, 4). Pa ipak po shvaćanju Staroga zavjeta mudrost je stvorenje, Bog ju je stvorio (Sr 1, 19).

2) Mudrost je starija od svih ostalih stvorenja. »Prije vjekova, odiskona, on me je stvorio« (Sir 24, 9). Sve je ostalo po njoj stvoreno, ona je »roditeljka svega« (Mudr 7, 12). Ona sudjeluje u stvaranju, sve stvoreno nosi crte mudrosti, Bog »ju je izlio na sva djela svoja« (Sir 1, 9). Mudrost obuhvaća cijeli kozmos i vlada njime (v. Mudr. 24, 3), sve je objava mudrosti.

3) Mudrost je skrivena. »Čovjek njezina ne poznaje puta... sakrivena je očima živih« (Job 28, 12sl). »Puta Mudrosti oni ne otkriše... ne poznaše puta Mudrosti« (Bar 3, 20. 23). Skrivena je jer su je ljudi napustili. »Zašto o Izraele..., zašto si vrelo Mudrosti ostavio!« (Bar 3, 10. 12).

4) Mudrost ima svoj stan. Tamo se nalazi, pa makar je ljudi ne prihvaćali. Taj stan su njezina djeca: »Mudrost odgaja sinove svoje« (Sir 4, 11). »Mudrost je sazдалa sebi kući i otesala sedam stupova« (Izr 9, 1). Kuća na sedam stupova najprije označuje Izrael, a kad ju je on napustio, njezina je kuća čitav kozmos, i nebeski Jeruzalem. Sjedište mudrosti je na kraju Sin čovječji, »na njemu će Duh Jahvin počivati, duh mudrosti...« (Iz 11, 2).

5) Crkva je na vrhuncu tog uspona mudrosti, objava »mnogolike mudrosti Božje« (Ef 3, 10). Mudrost raznoliko djeluje u čovjekovu životu i u povijesti spasa. Ona liječi, grije, tješi, prosvjetljuje, vodi, sažih, čisti (v. Mudr 10, 1sl). Kakogod bili različiti ti učinci, oni objavljuju jednu jedinstvenu Božju mudrost. Međusobno se nižu, jedan drugoga priprema, vode prema nekom cilju. Spasopovijesni hod Božje mudrosti u Crkvi je na vrhuncu, jer se u njoj objavljuje smisao svih njezinih djela. U Crkvi

postaje vidljivo jedinstvo svega Božjeg djelovanja, svih izričaja njegove jedne, a mnogolike mudrosti.

1. 3. OBJAVA

Pojmovi *otajstvo* (mysterion) i *objava* (apokálypsis) idu svuda u Svetom pismu a osobito u Poslanici Efežanima zajedno. Crkva je prostor objave, po njoj se otkriva otajstvo Božje. Što je to »objava« i kakva se objava daje Crkvi i po Crkvi? Tri su temeljna značenja ove riječi u Novom zavjetu.

1) Eshatološka objava na kraju vremena. »Ne oskudijevate ni jednim darom čekajući Objavljenje Gospodina našega Isusa Krista« (1 Kor 1, 7), »... kad se Gospodin Isus objavi... zajedno s anđelima svoje moći...« (2 Sol 1, 7), »... da prokušanosť vjere naše... stekne hvalu i čast o Objavljenju Isusa Krista« (1 Petr 1, 7).

2) Apostolska objava. Daje se apostolima, svjedocima Isusova uskrsnuća. »Onome koji me odvoji još od majčine utrobe... svidjelo se otkriti mi Sina svoga, da ga navješćujem među poganima« (Gal 1, 16). Kristovo Otajstvo »je sada u Duhu objavljeno svetim njegovim apostolima i prorocima« (Ef 3, 5). Apostolska je objava temelj za vjeru i život Crkve. Budući da izvire iz susreta s uskrslim Gospodinom, ona je anticipacija budućih događaja na kraju vremena, već participira od slave eshatona.

3) Karizmatička objava koju Bog u mističnom doživljaju daje pojedincima otkrivajući im Isusa Krista i njegov život u Kristu. Tom objavom vodi on njihove puteve. Pavao spominje objavu uz druge karizmatičke darove: »Kad se skupite poneki ima hvalospjev, poneki ima nauk, ima otkrivenje...« (1 Kor 14, 26). »Otac Slave dao vam Duha mudrosti i objave kojom ćete ga spoznati« (Ef 1, 17). »Uzidoh po objavi i izložih im... Evanđelje (Gal 2, 2). »Da se zbog uzvišenosti objave ne bih uzoholio...« (2 Kor 12, 7). Ta se objava kao i svi karizmatički čini odvija na području apostolske objave i u njezinim granicama. Apostolska objava joj je mjerilo istinitosti. Za razliku od apostolske, javne objave ona je po svojoj naravi privatna.

Ove su tri objave tri stupnja jedne Kristove objave. Objava u punom smislu riječi je njegova objava na kraju dana. Po apostolskoj objavi svijetli Kristovo otajstvo u Crkvi i pred svijetom. Iz nje se Crkva rađa, a oživljuju je privatne objave. Privatne su objave ovisne od apostolske, a upravo po toj ovisnosti one imaju udjela u njezinu eshatološkom zamahu. Tako se Crkva već nalazi u ozračju buduće slave, živi eshatološki. Njezin pogled seže u vječnost.

1. 4. ODVIJEKA IZABRANA

Prema Poslanici Efežanima Crkva odvijeka egzistira u Bogu. Već su u Starom zavjetu postojale nejasne predožbe o preegzistenciji nekih spasopovijesnih veličina: Zakona, Mesije, Izraela. Tek u Novom zavjetu, nakon objave Presvetog Trojstva ideja preegzistencije dobiva pravi smisao. Novi zavjet govori izričito o preegzistenciji Sina Božjega (v. Iv 1, 1; 17, 24; Gal 4, 4; Fil 2, 6sl i dr.). Poslanica Efežanima sadrži kulminaciju ove ideje. Crkva odvijeka preegzistira u Bogu. Ali kako? Na taj način što ju je Bog prije svih vjekova unaprijed vidio, izabrao, izdvojio iz ništavila. Neovisno od svih kasnijih slučajnosti on ju je djelotvorno predodredio i to u svome ljubljenoj Sinu. »U njemu nas sebi izabra prije postanka svijeta... u ljubavi nas predodredi za postinstvo, za sebe po Isusu Kristu... zamilova nas u Ljubljenoj«

(1, 4—6). Istom ljubavlju kojom odvijeka ljubi svoga Jedinca obuhvaća on i sve one, koji će u njemu postati Božja djeca. Zato se kršćani nazivaju »predodređeni« (1, 11). Njihov život je u Bogu zasnovan »prije« nego što je išta postalo (v. 1, 9). Ono što Bog u svojoj vječnoj misli i ljubavi začne to je već stvarnost, ima budućnost, siguran temelj. U ovu vječnu Božju misao, temelj svoga bića, treba da Crkva neprestano upire pogled, odatle da crpi mir i sigurnost usred prevrtljivog toka ovozemnih zbivanja.

Koji je cilj vječnog Božjeg određenja? Cilj je da njegovi izabranici budu »sveti i neporočni pred njim« (1, 4). To znači:

a) za svetost su odeđeni svi kršćani i potencijalno svi ljudi, ne tek elita, izdvojena manjina, kao što su propovijedali gnostici. Kršćani se već zovu »sveti« (v. 1, 1). To je njihovo ime i častan naslov.

b) Svetost im se daje u obredu krštenja, a u bogoslužju se usavršuje. To je svetost u zajedništvu sa čitavom Crkvom, nije privatna u se zatvorena stvar svakog pojedinca.

c) Sveti su »pred njim«. Po toj svetosti oni stoje pred Božjim licem i stojeći pred njim primaju svetost. Pred njime stoje već sada, ne tek jednom u eshatonu (usp. 5, 27). Bog je izvor i mjerilo, nadahnuće i snaga njihove svetosti.

Svijest o vječnom odabranju daje Crkvi čvrst oslonac i pouzdan hod, jamči plodnost života i drži ravnotežu između veličine zadatka i vlastite nemoći. Čuva je od opasnosti da pre naglasi vlastita ostvarenja, pa zbog toga upadne ili u samosvijest i oholost ili u malodušnost i rezignaciju, a zaboravi svoje vječne temelje u Bogu.

1. 5. POZVANA

Iz vječnog Božjeg određenja izvire Božji zov. Izrazi *poziv*, *pozvati*, *pozvanik* često se javljaju u djelima sv. Pavla i igraju veliku ulogu u njegovoj teologiji. Poslanica Efežanima govori o Božjem pozivu u svom prvom, dogmatskom dijelu: »prosvijetlio vam oči srca da upoznate koje li nade u pozivu njegovu« (1, 18) i u drugom, poučnom dijelu: »živite dostojno poziva kojim ste pozvani« (4, 1). Ideja poziva tumači njezinu teologiju i sažima joj životnu poruku. Promotrimo li je u kontekstu s ostalim djelima Pavlove baštine, nalazimo slijedeće elemente Božjeg poziva.

1) Božji poziv djeluje stvaralački i neopozivo. Tako je pozvao Izraela-Jakova (v. Rim 9, 12; 11, 28), apostola Pavla: »odvoji me još od majčine utrobe i pozva milošću svojom« (Gal 1, 15), članove Crkve (v. 1 Sol 2, 12). U Božjem pozivu tolika je snaga, da on izvodi bića iz ništavila, »ono što nije zove te bude« (Rim 4, 17).

2) Taj poziv je odjeknuo u evanđelju. Zahvaljujem »što vas je od početka odabrao za spasenje... na to vas pozva po našem evanđelju« (2 Sol 2, 14).

3) Oni koji su pozvani stoje u ozračju poziva. Nalaze se u dobrima na koja su pozvani: u slobodi »na slobodu ste pozvani« (Gal 5, 13; usp 1 Kor 7, 22), u zajedništvu Sina Božjega (v. 1 Kor 1, 9). Poziv im otvara prostor spasa u kojem se nalaze. On stalno traje, nikad ne prestaje zvati, jer se dimenzija spasa po njemu uvijek nanovo otvara. On kršćanina nikad ne pušta iz svog dometa. Zato se kršćani i zovu »pozvanici«, »pozvanici« (1 Kor 1, 7). Kako oni to stoje u pozivu? Tako da žive »dostojno poziva kojim su pozvani« (4, 1), tao da nastoje »učvrstiti svoj poziv i izabranje« (2 Petr 1, 10). Ne samo da poziv ostaje, nego on napreduje, neprestano zove dalje i više.

Glas evanđelja koji je do kršćana dopro kao nada pohranjena u nebesima, sada plodove nosi i raste (v. Kol 1, 6). Teologija poziva otkriva pravu narav kršćanina. On je od Boga zamišljen i stvoren, pozvan da »gleda« i »sluša«, da gleda i sluša srcem. Vizija i zov idu zajedno, po njima se Bog objavljuje, a čovjek ostvaruje svoje vječno određenje.

4) Odakle Božjem pozivu snaga i trajnost, kako to da nikad ne prestaje zvati? To je zato što dolazi »odozgora«, jer je »višnji poziv Božji u Isusu Kristu« (Fil 3, 14). »Odozgora« znači iz Božje vječnosti. Zato nam otvara budućnost. Božja vječnost po tom pozivu postaje naša budućnost.

5) Crkva je prostor u kome se taj zov može čuti. U njoj odzvanja glas evanđelja. U njoj ne vlada mrtvački muk ni tjeskoba napuštenosti. Ovdje je osobni zov, poziv po imenu, poziv iz ljubavi. On dolazi iz Božjih dubina, zato ga dubine ljudskog srca čuju i razumiju.

1. 6. NA HVALU SLAVE NJEGOVE

Bog nas je odvijeka izabrao, odredio, pozvao da budemo sveti, djeca u jedinom ljubljenom Sinu Isusu Kristu. Pokretna snaga tog Božjeg dara i svih Božjih darova je Božja slava. »Otac Slave« (1, 17) sve je to učinio »na hvalu slave svoje milosti« (1, 6), da spoznamo »koje li bogate slave u baštini njegovoj« (1, 18), da ojačamo »po bogatstvu Slave njegove... za unutrašnjeg čovjeka« (3, 16). Sve što se s nama događa »na hvalu je Slave njegove« (1, 14).

Slava je jedan od najbogatijih pojmova u teologiji sv. Pavla. O Božjoj slavi govore i druge knjige Novoga zavjeta, npr. Ivanovi spisi. Kod sv. Ivana slava je usko vezana uz osobu Isusa Krista. Kod Pavla ima spasopovijesno značenje. Pravi smisao ovog tajanstvenog izraza otkriva nam se tek ako ga promatramo na pozadini Staroga zavjeta. Riječ »Slava«, grčki »Doxa« prijevod je hebrejske riječi »Kabod«. Kabod uključuje dvije dimenzije: Božju silnu moć i njegov sjaj, divotu prisutnu u njegovim djelima. Bog se sam pojavljuje u svojoj slavi, u sili i ljepoti. Slava ga otkriva ali ga ujedno i sakriva, jer on iza svih manifestacija svoje slave ostaje nevidljiv i nedohvatljiv. Prema Starom zavjetu Slava pokreće sva Božja djela. Mojsije i ostali Božji odabranici oruđe su njegove slave, posve u nju odjeveni. U Novom je zavjetu Isus nosilac Božje slave, ona svijetli na njegovu licu (v. 2 Kor 4, 6). Po njemu i s njime Božja slava svijetli i u Crkvi (v. 3, 21). Crkva je lijepa, slavom odjevena, slavna (v. 5, 27).

»Slava« je silno dinamičan pojam Svetoga pisma, izražava pokret, životni zamah u Božjim djelima. Ona nosi svu povijest spasa ovim etapama:

1) Slava je pokretač, motiv, duša svega Božjega djelovanja. Zbog slave svoga imena, sebi na slavu Bog sve izvodi.

2) Božja slava izliva se na stvorenja, daje im ljepotu i smisao, obasjava sve stvoreno, rađa život, usrećuje djecu Božju. »Otkrivenim licem odrazujemo slavu Gospodnju, po Duhu se Gospodnjem preobražavamo u njegovu sliku — iz slave u slavu« (2 Kor 3, 18), »malenkost časovite nevolje nosi nam obilato, sve obilatije breme vječne slave« (2 Kor 4, 17), čisti od grijeha: »svi su sagriješili i potrebni su slave Božje« (Rim 3, 23).

3) Kroz hvalospjev stvorenja slava se vraća Ocu kao odgovor na njegova djela. »Slava« izaziva »slavljenje«, »slaviti« Boga.

4) Taj odgovor je na vrhuncu u Crkvi. Crkva je samim svojim bićem vječna slava Božja. Slava koja svijetli »u Crkvi i u Kristu Isusu za sva pokoljenja vijeka vjekovječnoga« (3, 21), to je najveća izreka o Crkvi, kao što je »Otac Slave« (1, 17) najzvišeniji naslov za Boga.

1. 7. DOBROHOTNOŠĆU VOLJE NJEGOVE

U uvodnom hvalospjevu pisac Poslanice Efežanima tri puta spominje volju Božju. Sve što Bog odvijeka u sebi nosi, a u vremenu će očitovati, to on izvodi po odluci svoje volje. Božja volja određuje povijest kozmosa i čovjeka. Razni spisi i slojevi Svetoga pisma raznoliko odražuju ovu temeljnu istinu. — Za vjernog je Židova Tora, Zakon vrhovna vrednota, najveća sila u svemiru (usp. Ps 119). U evanđeljima osobito kod Mateja taj je zakon volja Božja. Ona se vrši na nebu i na zemlji (usp. Mt 6, 10). Volja Božja je i vrhovni zakon Isusova života (v. Iv 5, 30; Lk 22, 40 i dr.), njegova hrana (Iv 4, 34), snaga svega njegova djelovanja. Vršanjem volje Božje nastaju rodbinske veze u njegovu kraljevstvu (v. Mk 3, 35). Božja se volja dobrostivo nadvija nad sve ljude: »Bog hoće da se svi ljudi spase« (1 Tim 2, 4). Po volji Očevoj Isus je izvršio djelo otkupljenja (v. Gal 1, 4). Volja je Božja naše posvećenje (v. 1 Sol 4, 3). Božjoj volji ništa ne izmiče, svemu je blizu, brine se za sva bića, ne dopušta da i najmanji propadne (v. Mt 18, 14). Božja volja djelatno zahvaća u život kršćana i određuje njegove tokove. Pavao je voljom Božjom pozvan za apostola (v. 2 Kor 1, 1; Kol 1, 1; Ef 1, 1). Volja ga Božja vodi na putovanjima (v. Rim 1, 10; 15, 32), a Korinćane nadahnjuje na velikodušno predanje i međusobno davanje (v. 2 Kor 8, 5).

U ovom širokom kontekstu otkriva se pravi smisao poruke Poslanice Efežanima. Sav blagoslov kojim nas je Otac blagoslovio, naše vječno izabranje izraz je njegove dobrohotne volje (v. 1, 3—4). Tajanstveni život Crkve u Ocu otajstvo je njegove volje (1, 9). Konačni cilj svih zbivanja jest taj da se ispuni volja Božja, te sav svemir bude zahvaćen Kristom kao svojom Glavom (v. 1, 10).

Otajstvena vizija volje Božje otkriva dvije njezine značajke. Volja je Božja svemu superiorna, apsolutno nadmoćna sila. Ona svoj cilj neprevrtljivo postiže, ništa joj se ne može suprotstaviti. Sveobuhvatna, grandiozna »djelotvornost sile i snage njegove« (1, 19), to je prva značajka. A druga je njezina »dobrohotnost« (v. 1, 5). Bog nas odvijeka obasipa milošću, ljubi nas vječnom ljubavlju »u Ljubljenome« (1, 6). Svi naumi njegove volje sama su dobrota, »dobrohotnost« (v. 1, 9). Sav život kršćana treba da bude odraz te dobrohotne Božje volje, po tome što je »shvaćaju« (5, 17) i »zdušno vrše« (6, 6).

Gledana ovako Crkva se pojavljuje u novom svjetlu. Život je čovjeka pod neprestanim udarom mnoštva neosobnih sila. Toga nije pošteđena ni Crkva. I u njoj je mnogo toga kalup i shema. Drukčije ne može ni biti. Nedostatak spontanosti u svagdašnjem životu velika je njezina muka, osobito danas. Baš ta muka nam usmjeruje pogled u dubinu. Temeljni zakon Crkve nije slijepa sila, nije fizički, psihološki, biološki ili povijesni determinizam, nego osobna moć koju nazivamo volja Božja. U njoj nema ništa neosobno, nema prisile ni nužde, sve je izvorno u najvećem stupnju. Ta moć je svemoć. A ona je prisutna u Crkvi. Nalazi se negdje u pozadini svih manifestacija njezina života, pa i onih uhodanih, nedinamičnih. Djeluje iz dubine te pomalo ispunja prostor Crkve izvornom, osobnom dobrotom. Usred mnoštva sila koje

djeluju na Crkvu te stvaraju ozračje borbe, nemira, nesigurnosti samo je ova sila apsolutno mjerodavna. Božja volja ima inicijativu i posljednju riječ u svakoj etapi i svakom pomaku Crkve. To shvatiti, predmet je one velike molbe da Bog dadne kršćanima Duha mudrosti i objave (1, 17), da ih obdari pronicavim pogledom osobito tamo gdje naravne oči vide tek ljudsku samovolju ili neshvatljivu igru anonimnih sila, da ih obdari vizijom Božje volje.

Prvi pogled u trojstveni temelj Crkve pokazuje dimenzije koje su nedostupne čovjekovu naravnom iskustvu, ali se vide očima vjere. Crkva je otajstvene naravi, jer izvire iz tajne nedokučivog i neshvatljivog Boga. Po njoj se ovom svijetu objavljuje skrivena Božja mudrost. Smisao njezinu životu ne daju ljudski planovi, nego vječno Božje odabranje i poziv. Njezina ljepota je sjaj Božje slave, koji iz njezinih dubina svijetli na licu, jakost joj je usred vlastite slabosti Božja volja, koja je nadmoćno pokreće i sigurno vodi. — To je stvarnost Crkve i njezin identitet. Kad se Crkva spusti u zemaljske okvire grešnosti i neotajstvenosti, ona ovu svoju narav ne može izgubiti, jer od nje živi i iz nje se neprestano obnavlja. Toga Crkva mora biti svjesna, mora samu sebe neprestano tražiti, nalaziti, gledati u Ocu.

2. CRKVA SE RAĐA U ISUSOVU TIJELU NA KRIŽU

Crkva odvijeka živi u Ocu, a u vrijeme ulazi po Isusovu krvavom tijelu na križu. Rođenje Crkve u Kristovu fizičkom tijelu možemo promatrati s dvije strane: kao događaj i kao stvarnost koja tim događajem nastaje.

2. 1. DOGAĐAJ

Otajstveno rođenje Crkve događa se prema Poslanici Efežanima u dva spasopojesna trenutka: na križu i u Isusovu uzvišenju na nebo. Oba ova trenutka jedan su jedinstveni događaj Isusove proslave. Razmotrit ćemo svakog napose kao što ih promatra Poslanica.

2. 1. 1. KRIŽ

O rođenju Crkve na križu govori pisac u 2. poglavlju. Njegov je prikaz pun silne akcije i tajanstvenih slika. Slike tumače događaj i ujedno žele na čitatelja prenijeti snažan dojam koji je obuzimao pisca. Prije nego što će progovoriti o zbivanju na križu on postavlja okvire, pokazuje dimenzije događaja. Ishodište mu je poganska prošlost onih, koji su u Kristovu tijelu rođeni i sada su Crkva: »nekoć bijaste neznabošci... neobrezanicima su vas zvali... u ono vrijeme bijaste izvan Krista... bez nade i neznabošci u svijetu« (2, 11—12). Učinak događaja križa je velika promjena: »Sada pak u Kristu Isusu, vi koji nekoć bijaste daleko, dođoste blizu, po Krvi Kristovoj« (2, 13). Napokon sam događaj (2, 14—16).

U ovom značajnom odlomku isprepliću se izrazi koji označuju uništenje nečega staroga: »pregradu razdvojnici, neprijateljstvo razori u svome tijelu«, »Zakon zapovijedi s propisima obeskrjepi«, »ubi u sebi neprijateljstvo« — i izrazi koji govore o nastanku nečega novoga: »od dvoga učini jedno«, »od dvojice sazda jednog novog čovjeka«, »uspostavi mir«, »obojicu u jednome Tijelu izmiri s Bogom po križu«, — a obadvoje se dogodilo istim činom, istim časom, na istom mjestu: »u svome tijelu... u jednome tijelu... u sebi«.

Promotrimo najprije što je na križu uništeno. Uništeno je Kristovo fizičko tijelo, prolivena je krv, zgažen je i ubijen čovjek. No Poslanica to ne opisuje, ne zadržava se na vanjskoj strani Velikog Petka. Zanimaju je dublji slojevi. Na križu je još nešto uništeno: »pregrada razdvojnica«. Prema tadašnjem pučkom shvaćanju, koje je sačuvano u starim mitovima, postoji neprobni svemirski zid iza kojega se ljudi nalaze kao u zatvoru, od Boga odijeljeni. Piscu poslanice poslužila je ta slika da zorno prikaže neprijateljstvo u kome su sadržana sva neprijateljstva, u prvom redu neprijateljstvo između Boga i ljudi, a potom sva neprijateljstva među ljudima, svi njihovi razdori. Sve ljude predstavljaju Židovi i pogani. Kristovom smrću na križu kraj je svim neprijateljstvima, uništen je grijeh.

Kakve veze ima grijeh svijeta s Isusovim tijelom? — Isus je na se uzeo grijehe svih ljudi. Do te mjere ih je na se uzeo, da se s njima poistovjetio (v. 2 Kor 5, 21; Gal 3, 13; 1 Petr 1, 24). Njegovo je tijelo postalo nosilac svega grijeha. Tijelo po shvaćanju Sv. pisma nije tek čovjekov materijalni dio, nego čovjek čitav ukoliko se protivi Bogu, ukoliko je sam sobom obuzet, u se zatvoren, Bogu neposlušan, Božji neprijatelj. Isus je bio čist, bez grijeha, posve otvoren i slobodan, sav Božji. Upravo je zato mogao prihvatiti sve ljude, preuzeti njihove grijehe. Uništenjem njegova tijela uništeni su svi grijesi, dokrajčena sva neprijateljstva, neprijateljstvo u vertikali i u horizontali, između Božjeg i ljudskog svijeta i unutar ljudskog roda. — Na križu je k tome, kako veli Poslanica, obeskrijepljen, stavljen van snage »Zakon zapovijedi«. Židovski zakon koji je prvotno bio izraz Božje volje, postao je ljudskom zloupotrebom dokument grijeha i sredstvo grijeha, izvor rascjepa, zapreka da svi ljudi, svi pogani postanu dionici Božjih obećanja koja su dana Izraelu, zapreka za jedinstvo ljudskog roda. Isusovom smrću uspostavljeno je jedinstvo, pa je Zakon postao bespredmetan.

Što je na križu sazdan? Ostvarena je akcija silnih razmjera, pravo novo stvaranje. Uspostavljen je mir, sazdan novi čovjek. Poništenjem svih razdora uspostavljeno je sveopće jedinstvo, a s njime univerzalni mir. Jedinstvo svih ljudi naziva poslanica slikovito »jedan novi čovjek« (2, 15). Svi su ljudi u Isusovu rassetom tijelu taj jedan novi čovjek (usp. Gal 3, 28). Na križu je u klici već prisutna Crkva. Prisutan je milosni prostor spasa za sve ljude. Kristovo fizičko tijelo, o kojem govori redak 14: »neprijateljstvo razori u svome tijelu (sarx)«, identično je s njegovim Tijelom, Crkvom u retku 16: »bojicu u jednome Tijelu (sôma) izmiri s Bogom«. U tom smislu Isusovo žrtvovano tijelo već jest Crkva. Duh Sveti će je razviti, izgraditi u vidljivu zajednicu Kristovih vjernika. Kao društvena stvarnost, Crkva na križu još nije vidljiva, ali je očima vjere dostupna njezina milosna jezgra. To vidjeti, može se nazvati vizijom križa. Ovu viziju daje Duh mudrosti i objave, koga Pavao zaziva na sve vjernike (v. 1, 17). Malo kasnije moli on da kršćani shvate »sa svima svetima što je Dužina i Širina i Visina i Dubina« (3, 18). Želio bi da razaberu kozmičke dimenzije sveobuhvatnog križa, pa da u Isusovu licu na križu prepoznaju čitavu Crkvu i svakog pojedinog čovjeka. Iz ove vizije proizlazi Pavlova formula »u Kristu«, »Krist u nama«, koja se proteže kroz sve njegove spise i sadrži ključ njegove teologije.

2. 1. 2. UZAŠAŠĆE

Uzašašće nije tek posljednja karika na putu Isusove proslave, nego novi događaj za Isusa, za Crkvu i za kozmos. Za Isusa: »posjede ga sebi zdesna na nebesima«

(1, 20), za Crkvu: »zajedno s njime nas uskrisi i posadi na nebesima« (2, 6), za kozmos: »sve mu podloži pod noge, a njega postavi nad svime...« (1, 22). Što se zbilo prilikom Isusova uzašašća na nebo? Bio je to prizor pun uzbudljive dramatičnosti. Pisac poslanice kreće se u svijetu otajstva, navikao je gledati nevidljive stvarnosti, pa nije čudo, što je on toliko impresioniran ovim prizorom. U njemu vidi dovršenje velikog spasiteljskog gibanja, Otkupiteljeva silaska na zemlju i uzlaska na nebo. Poslanica Efežanima gleda djelo spasa u slici toga silaska i uzlaska (v. 4, 8—10). Ta je slika prisutna i u drugim knjigama Novoga zavjeta npr. kod Ivana (v. Iv 3, 13). U toj su slici prisutne sve etape Kristova spasiteljskog djela. Otkupitelj sialzi s neba (utjelovljenje), prihvaća sve ljude i u svome ih tijelu sabire u jedno (križ), te ih tako sjedinjene vodi u nebo (uzašašće).

Što to znači da Otkupitelj u svome tijelu dovodi u nebo Crkvu, sve ljude? Ta oni su još putnici na zemlji, još borave u svome vlastitom tijelu. Činjenica da oni još borave na zemlji, za Pavla je tek jedan dio stvarnosti. Drugi dio isto je tako važan, čak mnogo mjerodavniji. To je njihov boravak »u Kristu«. Biti u Kristu, osnovni je zakon kršćanske egzistencije. Crkva sudjeluje u svemu što se s Kristom dogodilo. Ona će i u svojoj fizičkoj opstojnosti prolaziti sve etape njegova puta. U svojoj mističnoj, milosnoj stvarnosti, »u Kristovu tijelu« ona je već unaprijed prisutna na svim tim etapama. U Isusovoj smrti na križu ona je umrla grijehu i s Bogom je pomirena (2, 14sl), u njegovu uskrsnuću ona je oživljena (2, 5), u kupelji preporeda već je njegovom slavom ovjenčana (5, 27), a u njegovu uzašašću zajedno je s njime uzvišena i posadena na nebesima (2, 6).

Kako da to shvatimo? Što se zapravo u Isusovu uzašašću dogodilo? Uzašašće je najprije njegova osobna proslava. Otac ga »uskrisi od mrtvih i posjede sebi zdesna na nebesima« (1, 20). Taj događaj nije ipak njegova privatna stvar. Nijedan Isusov korak nije bio posve privatne naravi. Uzašašće pogotovo ne. Jer ovdje je Isus na vrhuncu, sav je za druge, posve otvoren, slobodan kao nikad prije, za Crkvu, za čitav kozmos. Uzlažeći Ocu, dižući se u pravcu Božjeg prijestolja, na koje će sada zasjesti, Isus prolazi kroz sve sfere kozmosa. Prolazeći kozmosom on ga ispunja svojim sjajem i vlašću, uzima ga u posjed. Tako slikovito gleda Poslanica Efežanima Isusovo uzašašće u skladu sa starim predodžbama o nebeskom uzlasku Otkupiteljevu. Ta slika izražava duboku istinu o kozmičkoj dimenziji Isusove proslave. Teologija Isusova uzašašća spada na srž ekleziologije te Poslanice.

Kozmos motri Isusovu proslavu. Što to zapravo kozmos vidi? I tko je taj kozmos? To je u prvom redu duhovni kozmos, sve osobne sile, bilo dobre bilo zle, koje su prisutne i djelatne u pozadini onoga što mi danas zovemo kozmosom, u pozadini materijalnog svijeta. Te sile vide Isusa slavom i čašću ovjenčana. Gledaju ga iz različitih perspektiva i s različitim raspoloženjima. Bitno je da su svi pogledi nevidljivog svijeta usmjereni na Isusa. A u proslavljenom Isusu vide oni i Crkvu. Prepoznaju Isusa kao Glavu Crkve. Njegov sjaj nije samo njegov. Ize njega zrače jedinstvo sa svima koji mu pripadaju, jer su na križu njemu priteljovljeni i sada su u njemu. U otkrivenom sjaju Krista Glave vidljivo je na otajstveni način čitavo njegovo Tijelo, Crkva. Kršćani su zajedno s njime uzneseni u nebo. Bog ih je uzvisio ne u njihovoj fizičkoj opstojnosti, ne same za sebe, nego kao one koji su »u Kristu«. A u Kristu doista jesu, to je njihova najdublja istina, njihova stvarnost.

Uzdignuće Crkve s Kristom u nebo ima dva učinka. Za sav kozmos to je objava. Bog pokazuje svim vjekovima, prošlim, sadašnjim i budućim »preobilno bogatstvo

svoje milosti« (v. 2, 7). Duhovnim silama »Vrhovništva i Vlastima« obznanijuje se po proslavljenoj Crkvi »mnogolika mudrost Božja« (3, 10). — Za Crkvu koja je u svojoj fizičkoj opstojnosti još na putu taj događaj je izvor nove svijesti o samoj sebi: svijest kršćanske egzistencije u svjetlu Isusove proslave. Iz nje izvire zdrav optimizam, smireno nadmoćan svim vrtlozima i uzbuđenjima u kojima se nalazi ovaj svijet. U toj svijesti ima nešto pobjedničko, pa i onda kad je Crkva na križu ili u katakombama. U isto vrijeme to je ponizna svijest, jer svagdašnje iskustvo podsjeća Crkvu da je još na putu. Uzdignuće nije plod vlastitih djela, nego Božji dar, djelo Božje milosti, pa se nitko ne može njime hvastati (v. 2, 8—9). I tako Crkva, dok živi u svjetlu Isusova uzašašća u nebo, zrači u svijet mir, radost i nadu, dohvaća budućnost, njome obasjava i liječi svoju i svega svijeta sadašnjost.

2. 2. NOVA STVARNOST: CRKVA — TIJELO KRISTOVO

2. 2. 1. POJAM TIJELA

Koji je teološki sadržaj stvarnosti koju zovemo Crkva — Tijelo Kristovo? Što to znači »Tijelo«? Pojam društvenog tijela poznat je profanoj literaturi onog vremena u kojem je nastala Poslanica Efežanima. Ta nam literatura ipak ne može dati odgovor, jer se njezino shvaćanje društvenog tijela kreće ili na isključivo fizičkoj razini kao u grčko rimskoj filozofiji, koja čitav kozmos smatra tijelom ili na juridičkoj razini kao kod Platona koji državu naziva tijelom ili mu fali povijesni značaj kao u gnostičkim mitovima o pračovjeku otkupitelju koji u svome tijelu okuplja sve ljude. Svim ovim poimanjima »tijela« nedostaje nadnaravna, soteriološka, osobna dimenzija. U starozavjetnoj predaji postoji pojam glave izabranog naroda, ali se narod ne naziva jednim tijelom. Pojam Crkve kao Tijela Kristova spada izvorno u Novi zavjet. Ovdje mu treba tražiti značenje i sadržaj, tumačiti ga iz njega samoga.

Poslanica Efežanima na nekoliko mjesta izričito naziva Crkvu Tijelom Kristovim (1, 22—23; 5, 23). Slično govori i Poslanica Kološanima koja joj je srodna (Kol 1, 18, 24). Osim toga nalazimo u Poslanici Efežanima i druge nazive za Crkvu: Novo stvorenje (usp. 2, 10), »jedan novi čovjek« (2, 15), Novi Eon (usp. 2, 2sl), Božja građevina (v. 2, 21, 22), Božji grad (v. 2, 19), Božja obitelj (2, 19), hram (2, 21), zaručnica (5, 22sl). Promotrimo li pažljivo ove tekstove u njihovu kontekstu i međusobnoj vezi, oni nam rječito govore o odnosima koji vladaju u Tijelu Crkve i o značajkama toga Tijela.

2. 2. 2. ODNOS IZMEĐU GLAVE I TIJELA

U Crkvi postoje dvije vrste odnosa: između Glave i Tijela i među udovima unutar Tijela. O odnosu među udovima Tijela govore Poslanice Rimljanima i Prve Korinćanima: »... tako smi i mi, mnogi, jedno tijelo u Kristu, a pojedinci udovi jedan drugomu« (Rim 12, 5), »vi ste tijelo Kristovo i pojedinačno udovi« (1 Kor 12, 27). Polazeći od istine da su kršćani međusobno udovi, ove poslanice razrađuju njihove međusobne dužnosti, prikazuju društvene funkcije koje postoje u Crkvi, Tijelu Kristovu, a da Krista izričito ne nazivaju Glavom. Poslanice Efežanima i Kološanima imaju pred očima u prvom redu otajstvenu narav Crkve, Krista izričito nazivaju Glavom Crkve (v. Ef 1, 22; 5, 22; Kol 1, 18), te promatraju odnos koji vlada između njega i njegova Tijela, Crkve. Taj odnos sadrži slijedeće elemente:

1) Nerazdjeljiva pripadnost, međusobna povezanost, upravo identičnost Glave i Tijela. Oni su jedno, jer sačinjavaju »jednog novog čovjeka« (2, 15). Crkva je Krist u svome Tijelu. U Tijelu Crkve je Krist prisutan, kao što je u ljudskom tijelu prisutan čovjek kome tijelo pripada. Tijelo je prostor i instrumenat njegove prisutnosti. Veza između Crkve i Krista znači identičnost života, sudbine, egzistencije.

2) Različitost. U Crkvi je Krist tako prisutan, da mu ona stoji nasuprot kao partner. Među njima postoji odnos (5, 22sl). Crkva i Krist nisu pod svakim vidikom identični. To je važno imati na umu kad je govor o naravi i životu Crkve, o njezinoj otajstvenoj vezi s Kristom.

3) Jedinstvo i odnos, identičnost i različitost između Crkve i Krista ostvaruju se tako, da Krist ima vlast nad Crkvom, a ona je njemu podložna. Oblik njihova odnosa je nadređenost Krista i podređenost Crkve: »... kao što se Crkva podlaže Kristu« (5, 24).

4) Crkva izvire iz Krista i raste prema njemu. Krist je izvor rasta Crkve, njezin »Početak«, »Arhé« (Kol 1, 18). On je i cilj toga rasta: »... te sve uzraste u Njega koji je Glava...« (4, 15). Krist je trajan temelj njezina života. Sav život Crkve, sva njezina gibanja teku iz Krista i uviru u njega.

5) Crkva i Krist međusobno se upotpunjuju. Među njima postoji razmjena. Po Crkvi je Krist na zemlji vidljiv i prisutan (v. 4, 12sl). U Crkvi je otvoren put prema Kristu. Do Krista stiže svijet tako da se ugrađuje u njegovo Tijelo, Crkvu. S druge strane Krist čini Crkvu prisutnom i vidljivom u nebu. U njemu, po njemu, zajedno s njime članovi su Crkve oživljeni, uskrišeni, posađeni na nebesima, vidljivi stanovnicima neba (v. 2, 5—6).

6) Između Crkve i Krista postoji osobna veza. Poslanica o njoj govori kroz sliku odnosa između muža i žene (v. 5, 22sl). To je u najizvornijem smislu odnos ljubavi. Između Crkve i Krista postoji vrhunska ljubav, koja se ostvaruje u potpunom predanju sama sebe za drugoga (v. 5, 25sl).

7) Inicijativu u toj ljubavi ima Krist. On je prvi ljubio Crkvu i predao se za nju u žrtvi križa (v. 5, 2); on se za nju stalno predaje, te je čisti i posvećuje u kupelji krštenja kroz vodu i riječ (v. 5, 25—26); on je svakovrnom brigom njeguje i hrani (5, 29). U ovim riječima naznačena je euharistija, premda Poslanica o njoj ne govori tako izričito kao o krštenju. Jednom riječi, Krist je »Spasitelj Tijela« (5, 23). Sa strane Crkve to je poslušna ljubav. Crkva je Kristu podložna i poslušna u ljubavi.

8) Crkva stoji pred Kristom. Ovo je najdublja dimenzija njihove međusobne veze. Krist ju je sebi predveo slavnu (v. 5, 27). Na njoj neprestano počiva njegov pogled. Crkva i Krist stoje oči u oči. Sjajem njegova lica obasjana, od njega gledana, pred njim, s njime, u njemu, pod njim, tako živi Crkva. Njezina najdublja potreba i najvažnija zadaća jest gledati Krista, motriti njegovo lice. Iz otajstvenih dubina njezina bića ovaj se pokret diže prema površini, te postaje svjestan doživljaj u njezinu molitvenom životu. Najizrazitije je prisutan u mistično obdarenim dušama, u velikim i malim moliteljima i klanjateljima. Ipak nigdje, ni u kojem udu Tijela Crkve nije taj pokret ljubavi posve odsutan. Pojavljuju se u bezbrojnim oblicima čežnje i slutnje, traženja i hoda od mraka prema svjetlu. Sve što se s Crkvom na njezinoj vidljivoj površini događa, sve što ona čini i poduzima, sve što pati, čemu se raduje i nada, sve je to samo izraz i odraz njezine biti: stajati pred Kristom licem u lice, u neprestanoj izmjeni, u stapanju duše i srca. To je njezina služba Kristu, Zaručniku.

2. 2. 3. ZNAČAJKE TIJELA

Snagom svoje veze s Kristom Crkva ima tri oznake: jedinstvo, sveobuhvatnost, osobnost. Iz njezina krila izlaze tri pokreta: pokret prema središtu, pokret iz središta do krajnjih granica kozmosa i pokret od srca k srcu.

2. 2. 3. 1. »U JEDINSTVO...«

Poslanica Efežanima promatra jedinstvo Crkve na više razina. Najprije na otajstvenoj razini njezina vlastitog identiteta. Temelj Crkve je Kristovo fizičko, na križu žrtvovano tijelo. Žrtvom svoga tijela Krist je učinio jednim ono, što je dotle bilo razdvojeno. »Od dvoga učini jedno« (2, 16). Što je to »dvoje«? Tumači Sv. pisma obično vele: to su dva naroda ili dvije međusobno razdvojene, zavađene vrste ljudi, Židovi i pogani. Gledamo li dublje, »dvoje« su dva u korijenu rastavljena svijeta, Božji i ljudski. Uništenjem »pregrade«, neprijateljstva, grijeha koji ih je razdvajao, zavladao je među njima jedinstvo. Crkva je u svojoj milosnoj dubini to jedinstvo između Boga i ljudi. Osnovna vizija Crkve objavljena u Duhu apostolima i prorocima (v. 3, 5) jest ta, da su svi ljudi dionici jednog Tijela, baštinici istog obećanja, jednom riječi, da su svi ljudi jedno u Crkvi — Tijelu Kristovu. Svi su ljudi u Crkvi »jedan novi čovjek« (2, 15). Tako Pavao shvaća Kristovo otajstvo (v. 3, 4sl). U tome je otajstveni identitet Crkve.

Iz ovog otajstvenog identiteta izvire njezin dinamični identitet. To je pokret prema jedinstvu. Sve što Crkvi pripada, to ona obuhvaća jedinstvom. Sve što joj se približi i uđe u domet njezinih energija, to ona privlači prema središtu. Pokret prema jedinstvu najdublji je dinamizam Crkve, njezino disanje, osnovna potreba. Vrlo sugestivno izriče to pisac Poslanice, kad na početku praktičnog dijela iza usrdnog poticaja »zaklinjem vas« niže kao u jednom dahu sve manifestacije jedinstva zajedno s njihovim izvorima: jedno tijelo, jedan Duh, jedan poziv, jedna nada, jedan Gospodin, jedna vjera, jedan krst, jedan Bog i Otac (v. 4, 4—6). Glavni imperativ života u Crkvi jest: »trudite se sačuvati jedinstvo Duha, svezom mira« (4, 3). Težnja prema jedinstvu nije Crkvi naknadno dodana kao zapovijed, nego izvire iz njezine biti, upravo jest njezina bit. Jedinstvo svega što postoji njezin je i posljednji cilj: »dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere... do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove« (4, 13).

Na osnovnu viziju Crkve spada međutim i ovo: prepoznati nadmoć energija jedinstva nad svim ostalim porivima, koji djeluju u životnom polju Crkve. Tijekom njezina hoda kroz povijest u Crkvi će se javljati i sile razdora, bit će trenutaka ispunjenih gorkim okusom rasapa. Katkada će izgledati da su sile razdora jedine na djelu. Pa ipak, sile su jedinstva neusporedivo jače. To je poruka Poslanice Efežanima. Pravo gledano, jedinstvo Crkve i ne ovisi o trenutnom naporu i dobroj volji onih, kojima je upućen Pavlov poziv »trudite se sačuvati jedinstvo...«. To jedinstvo je u temelju već uspostavljeno i ne može se više raskinuti. Preostaje još samo to, da kroz napor i muku urastemo u ono, što je Bog po Kristu već izveo. Ljudski naponi oko jedinstva nisu kakvi god pokušaji ili sporazumi, nego rast iz već postavljenih temelja, iz neuništivo vitalnih izvora. Svijest o tome daje nastojanju oko jedinstva smireno pouzdanje, a to je glavni uvjet njegove plodnosti.

2. 2. 3. 2. »OBUHVATITI SVE«

Uz težnju prema središtu u Crkvi postoji i druga težnja: prema kozmosu. Crkva je Tijelo Kristovo, Krist je njezina Glava i zato je njezina prirodna težnja »obuhvatiti sve pod jednu Glavu u Kristu« (1, 10). Sve što postoji, izloženo je njezinu zračenju i podvrgnuto njezinoj brizi. U toj se brizi i težnji Crkva nigdje i nikada ne može zaustaviti. Gledom na njezinu narav i na njezin cilj, dimenzije su Crkve čitav kozmos. Ona je kozmos jer je Tijelo Kristovo.

Pracrkva je od početka bila toga svjesna. Bila je uvjerenja da joj pripada čitav svijet. Nije izdržala u granicama male jeruzalemske zajednice, ubrzo je izašla i u kratko vrijeme obišla, zahvatila čitavo carstvo. To će uvjerenje i kasnije biti izvor njezina misijskog zamaha. Misijski nalog nije Crkvi naknadno dodan, on izlazi iz njezine nutrine. »Ne možemo šutjeti o onome što smo čuli i vidjeli« (Dj 4, 20). Taj će zamah biti to jači, što jasnije budu oči Crkve uprte u otajstvenoga Krista, izvor i središte njezina života. Njemu Otac sve podloži i postavi ga na nad svime (1, 22), a Crkva je njegovo Tijelo (v. 1, 23).

Zanimljiva je ova svijest Crkve o vlastitoj veličini. Crkva znade da je u isto vrijeme i velika i malena, nadilazi sav svijet i u njemu se nalazi kao neznatan otočić. Gledamo li je kao vidljivo društvo, ona je manja od svijeta. Crkva je malo stado, nevidljivi kvasac, potisnuta na rub života. Na razini ovozemnih kategorija ne može ona i ne smije tražiti potvrdu svoje stvarne vrijednosti. Gledamo li je kao otajstvo, tada pogled polazi od Krista i na njemu ostaje. A Krist je iznad svega i veći je od svega. On je »Prvorođenac, prije svakoga stvorenja. U njemu je sve stvoreno...« (v. Kol 1, 15sl). Po njemu Crkva nadilazi kozmos, ali samo po njemu. Osim toga i Crkva tek raste prema Kristu, prema njegovoj punini i savršenosti (v. 4, 12). A to znači da je Krist uvijek veći od Crkve. Zato se vidljiva Crkva, ni rimokatolička, ni bilo koje denominacije ne može i ne smije poistovijetiti s Kristom koji u njoj živi. Crkva na taj način unosi svijet u Krista, da i sama u njemu dozrijeva (v. 4, 15). Više svojim rastom nego vanjskim djelovanjem Crkva pokazuje put prema Kristu.

Kozmički značaj Crkve izražen je u Poslanici Efežanima pojmom »punina«, grčki »pléroma«. Ovdje i u Poslanici Kološanima javlja se on nekoliko puta u raznim nijansama. U ostalim knjigama Novoga zavjeta skoro se i ne spominje. Što taj pojam znači? Promotrimo tekstove u njihovom kontekstu, a u pozadini tog promatranja neka bude naše vlastito iskustvo punine ili njemu suprotno iskustvo praznine, kako ga doživljavamo i u sebi nosimo.

1) »Pléroma« je u prvom redu božanska stvarnost: »... da se ispunite do sve Punine Božje« (3, 19), »u njemu tjelesno prebiva sva Punina božanstva (Kol 2, 9). Kao božanska Punina naziva se i Puninom naprosto: »svidjelo se Bogu u njemu nastaniti svu Puninu« (Kol 1, 19). Bog je u sebi Punina. On je punina Bitka, Života, Savršenosti. Dok slušamo ove tekstove, već osjećamo težnju te punine da se razlije i da pripoči svoje bogatstvo bez mjere i granice: »svidjelo se...«

2) Prema Kol 1, 19 i 2, 9 Krist je prebivalište te Punine i to Krist u svome Tijelu, Krist kao Glava Crkve. Beskrajna punina Božjeg bogatstva teži za tim da se smjesti u stvorenom, ograničenom prostoru. To je čudo njezine dinamike. Isus Krist, konkretan čovjek od tijela i krvi njezin je nosilac. On je Punina.

3) I Crkva se naziva Puninom, Kristovom puninom: »njega postavi — nad svima — Glavom Crkvi koja je Tijelo njegovo, punina Onoga koji sve u svemu ispunja

(1, 22—23). Budući da je Krist njezina Glava, Crkva je stan Božje punine. Ovdje još jače dolazi do izražaja težnja Božje punine da se razlije i nastani u vidljivom, slabostima podloženom prostoru. Ta težnja daje Crkvi smisao, razlog opstojanja. Božje bogatstvo i ljudska bijeda stanuju u istoj kući. No sada dolazi do riječi i težnja Božje punine da svoj stan proširi, da mu dadne svoje beskrajne dimenzije.

4) U somenutim mjestima naglašeno se govori o »svoj« punini. To znači da punini, koja po Kristu stanuje u Crkvi, ne manjka ništa od Božjeg bogatstva. Zato se ona i ne dá ograničiti ni zaustaviti, kad joj se sviđa da se razlije.

5) Punina nije samo stanje nego i zbivanje i to u aktivnom i u pasivnom smislu: ispuniti, biti ispunjen, prispjeti do punine. »Uzade ponad sva nebesa da sve ispuni« (4, 10). U svom uzašašću Krist je ispunio sve sfere kozmosa, sve vidljivo i nevidljivo, samim sobom. Više nema kutka u svemiru, gdje on ne bi bio prisutan. Ništa mu nije tuđe, ništa izuzeto od njegove vlasti, od njegove punine. Ovo ispunjenje ima dva učinka: dao je udjela u vlastitioj punini i sebi pod noge podložio. Kozmos je ambivalentan. Ili je s Bogom sjedinjen, za njega otvoren, sposoban da ga primi, ili mu je protivan, u sebe zatvoren. Dioba je jasna, granica nepomirljivo oštra. Kao rez provlači se kroz cijelu Poslanicu Efežanima. U prvio dio kozmosa spada Crkva, drugi dio predstavlja »Eon ovoga svijeta«, »Knez vlasti zraka« (2, 2), koji djeluje u sinovima neposlušnima i njemu podložna »Vrhovništva, Vlasti, upravljajući ovog mračnog svijeta, zli duhovi u nebesima« (6, 12).

Svima koji su s njime sjedinjeni Krist je dao da sudjeluju u njegovu bogatstvu: »...te ste i vi ispunjeni u njemu... u njemu ste obrezani... obrezanjem Kristovim« (Kol 2, 10). Na razini povijesti to se ispunjenje vrši po vjeri i po krštenju, a nastavlja se po duhovnoj spoznaji koja raste iz vjere: »da mognete shvatiti sa svima svetima što je Dužina i Širina i Visina i Dubina te spoznati nadspoznatljivu ljubav Kristovu da se ispunite do sve Punine Božje« (3, 18-19), »dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove« (4, 13). Sve što je Kristom ispunjeno, što je u njemu obnovljeno i njime zaštićeno i dalje se obnavlja i ispunja kroz Crkvu — Kristovo Tijelo. — A onaj dio kozmosa, koji je od Boga odijeljen, taj je Kristovom puninom definitivno pobjeđen i zarobljen. Nema mu više mjesta. »Sve mu podloži pod noge« (1, 22), »Na visinu uzlazeci, odvede sužnje« (4, 8). Ne može u sebe primiti Božju puninu, jer je samim sobom ispunjen, pun sebe.

2.2.3.3 »OSOBNIM VEZAMA«

Crkva je osobna stvarnost. Nije svijet predmeta nego svijet osoba i osobnih odnosa. Crkva je Krist u svome tijelu, a Krist je osoba, osobno je prisutan. Kod Krista je sve osobno, izvorno. Osobnu dimenziju Crkve izriče Poslanica Efežanima naslovom »Zaručnica«. Crkva već živi u osobnoj vezi s Kristom. Ali ona je tek toliko Kristova Crkva, koliko ova dimenzija njezina bića prožme sve pa i one sfere života, koje po svojoj naravi nisu osobne nego predmetne kao što su strukture, vanjski znakovi, sakramenti, obredi, ustaljeni životni oblici. U izvorima Crkve postoji težnja sve oblikovati osobno, svemu dati značaj osobnoga. Ta je težnja upisana u njezinu bit ukoliko je Tijelo Kristovo. U vanjskoj se pojavnosti pomalo ostvaruje i postupno zahvaća život i svijest njezinih udova.

Ova je značajka dana i zadana. Zadatak je, prostor Crkve ispuniti osobnim ozračjem. Taj zadatak je utoliko veći koliko je pojedini član Crkve više odgovoran za život i međusobne veze u Crkvi, a utoliko je teži, što u Crkvi, dok ona raste brojem i širinom, neizbježno dolazi do akumulacije predmetnog elementa i po tom do napetosti između osobnoga i predmetnoga. Važno je da se pri traženju osobnoga ne izgubi iz vida nevidljivo središte svega osobnoga. Središte je Krist prisutan u Crkvi. Krist je prisutan na stvaran ali otajstven način. Zato se osobna dimenzija Crkve ne promiče u prvom redu na površinskim slojevima čovjekova bića, nego u njegovim otajstvenim dubinama. Osobno nije isto što i emocionalno. Ovo osobito vrijedi za liturgiju. Ovaj se zadatak ostvaruje prije svega vjerom u prisutnost Krista i njegova Duha u Crkvi, poštivanjem njihovih puteva u svakoj ljudskoj savjesti i slobodi, poklonom pred tajnom i onda kad je zavijena u mrak i neizvjesnost. Ostvaruje se zazivanjem Duha mudrosti i objave, oslušivanjem i strpljivim čekanjem njegova odgovora, prigibanjem koljena pred Ocem od kojega dolazi sve što je očinsko i obiteljskim ozračjem prožeto, sve što i u unutrašnjem čovjeku raste po vjeri i ljubavi (v. 3, 14 sl), sve do Punine Božje.

3. CRKVA ULAZI U POVIJEST PO DUHU SVETOMU

Crkva odvijeka živi skrivena u Očevoj misli i ljubavi, a u vremenu se rađa u Kristovu raspetom tijelu. No, to je otajstveno rađanje. Na križu je Crkva još uvijek nedostupna ljudskim ogledima, nalazi se iznad sve povijesti, jednako prisutna svim njezinim trenucima. Kojim časom i čijom silom će se ona vidljivo pojaviti pred poviješću? Poslanica Efežanima odgovara: snagom Duha Svetoga i to kroz propovijed evanđelja. Duh Sveti unosi Crkvu u javnost svijeta. Po njemu Crkva postaje sudionica povijesti, njezinih uspona i padova. Utkana u povijest svijeta i nošena Duhom Svetim Crkva raste i ostvaruje svoj cilj u punini Kristovoj.

3.1 CRKVA ŽIVI U DUHU

Već letimičan pogled na Poslanicu Efežanima pokazuje, da sav život Crkve izviere iz Duha Svetoga i kreće se u njemu. Cijelom poslanicom razasuti su izričaji o djelatnoj prisutnosti Duha Svetoga u Crkvi. — Čovjek u Crkvu ulazi dobivajući pečat Duha Svetoga. Taj pečat čuva ga za dan otkupljenja (4, 30). U Crkvi se otvara pristup Ocu u Duhu (2, 18) i trajno prebivalište Božje u Duhu (2, 22). Tu se daje Duh mudrosti i objave (1, 17), a otajstvo se Crkve apostolima objavilo u Duhu (3, 5). U Crkvi se čovjek napunja Duhom (5, 18), Duh mu daje jakost i snagu unutrašnjeg čovjeka (3, 16), Duha ne smije žalostiti (4, 30). U Crkvi je čovjek sposoban zahvatiti mač Duha, to jest riječ Božju i baratati njime (6, 17). Čitava se Crkva u Duhu neprestano moli (6, 18). Duh Sveti je sila Božja koja jednako djeluje u Crkvi, kao što se nadmoćnom pokazala u Kristovu uskrsnuću i uzašašću (1, 19; 3, 7). Darovi Duha Svetoga nadilaze sva naša očekivanja (v. 3, 20).

Djelovanje Duha Svetoga u Crkvi svestrano je i sveobuhvatno, nosi i prožima sve slojeve njezina života. Intimno je i osobno, seže do dna čovjekova bića, zahvaća njegove skrovite dubine a u isto se vrijeme prostire do krajnjih granica njegova vidljivog života. Ono što je odvijeka tajanstvena stvarnost u Očevoj ljubavi i što je na križu, u Kristovu žrtvovanom tijelu postalo naša milosna stvarnost, to po Duhu

Svetome izlazi iz skrovitosti i postaje naša opipljiva stvarnost. Po njemu Crkva ulazi u svaku svijest i savjest i u čitavu povijest, te raste do njezinih krajnjih granica. Crkva živi u Duhu.

3.2 DUH SVETI DOLAZI KROZ NAVJEŠTAJ EVANĐELJA

O dolasku Duha Svetoga na dan Pedesetnice Poslanica Efežanima govori vrlo sažeto. Ne opisuje vanjsku stranu tog događaja, nego na dva mjesta pokazuje u čemu je njegova bit: Duh Sveti dolazi kroz navještaj evanđelja.

1) 2, 17-18: »I dođe te navijesti mir vama daleko i mir onima blizu, jer po njemu jedni i drugi u jednome Duhu imamo pristup Ocu«. Nakon što je u 2, 13-16 pokazao kako se Crkva otajstveno rađa u Isusovu žrtvovanom tijelu na križu, pisac nam otkriva još jedan događaj spasa: Krist, koj se poslije svog otkupiteljskog djela vratio u nebo (1, 20) mora još jednom doći. On ponovno dolazi kroz navještaj mira u propovijedi evanđelja (2, 17). Taj mir je on sam (2, 14). Ovaj Kristov drugi dolazak vrši se u Duhu Svetomu. To je upravo dolazak Duha Svetoga. Tek nakon tog dolaska imamo pristup Ocu u Duhu (2, 18). Navještajem evanđelja Crkva postaje hram, prebivalište Božje u kojem imaju mjesta Židovi i pogani, svi ljudi. Svim narodima otvaraju se vrata Crkve, ona postaje vidljiva, ulazi u javnost ovog svijeta. U raspetom i uskrsnulom Kristovu tijelu Crkva je već u nebu vidljiva nebeskim stanovnicima, duhovima i vjekovima (2, 6-7). Po navještaju evanđelja Crkva u Duhu dolazi na zemlju i postaje vidljiva njezinim stanovnicima.

2. 4, 8-16: »Na visinu uzlazeći odvede sužnje, dade dare ljudima... On i dade jedne za apostole, druge za proroke, jedne opet za evanđeliste a druge za pastire i učitelje, da opremi svete za djelo služenja, za izgrađivanje Tijela Kristova...« Dolazak Duha Svetoga naznačen je riječima »dade darove«. Tko su ti darovi? Prvi dar uskrslog i u nebo uzašlog Krista je Duh Sveti. On postaje vidljiv i djelatan u ljudima koji navještaju evanđelje i posreduju njegovu milost. Zato se i oni nazivaju darovi. Govoreći o njima pisac je namjerno nabrojao službe: apostoli, proroci, evanđelisti, pastiri, učitelji. Time je htio kazati: Ovi su ljudi nosioci raznovrsnog poslanja i služenja. Njihov se posao vrši po unaprijed određenom rasporedu, po ekonomiji spasa — »oikonomla« (v. 3, 2), među njima postoji hijerarhija. Unutar hijerarhije postoje stupnjevi. Apostoli i proroci su temelj: »nazidani na temelju apostola i proroka« (2, 20). Pastiri, evanđelisti i učitelji stoje zajedno s ostalim udovima Crkve na tom temelju. No i oni vrše posredničku ulogu nasuprot udovima koji nemaju posebno poslanje.

Ova razgranatost izraz je i dar Duha Svetoga njegova bogatstva. Svi nosioci služba vođeni su Duhom, »u Duhu« im se objavljuje otajstvo (v. 3, 5). To su karizmatičke, proročke osobe u Crkvi. Zato se i nazivaju »proroci«. Krist sam po njima vrši djelo izgrađivanja svoga Tijela na zemlji (4, 12). Ove službe nisu jedini darovi Duha Svetoga Crkvi. U najširem smislu »dar« je svaki kršćanin koji je Duhom ispunjen i vođen, te na bilo koji način služi izgrađivanju Tijela Kristova kadgod govori i živi evanđelje. Granica između karizmatičkog i strukturalnog elementa u Crkvi nije oštra. Obadva su joj potrebna, spadaju na njezin život, ostvaruju njezin cilj. I samo se po sebi razumije da su međusobno u ravnoteži i skladu. Ili bi bar morali biti. Njihov sklad je trajan zadatak. Po njemu Crkva svjedoči svoju svijest, da joj je sve darovano, da je i ona sama sebi i svijetu dar Duha Svetoga.

3.3 NAVJEŠTAJEM EVANĐELJA CRKVA SE VIDLJIVO RAĐA

Vidjeli smo da Duh Sveti dolazi kroz navještaj evanđelja. Sada nas zanima način kako se to događa. Rađanje vidljive Crkve kroz riječ evanđelja bujan je životni proces, koji obuhvaća niz etapa. U životu se te etape nalaze blizu jedna drugoj, međusobno se stapaju i prožimaju, pa ih je teško razlučiti i prepoznati. Ipak su sve virtualno prisutne u našem hodu prema punini Kristovoj. Korisno je stoga pobliže ih upoznati.

1) Apostoli *primaju objavu* otajstva u susretu s uskrslim Kristom. Oni ga gledaju i dodiruju (v. 1 Iv 1, 1). Ne gledaju ga tek tjelesnim očima, nego im Duh daje da ga prepoznaju. Kristovo otajstvo, sam Krist objavljuje im se »u Duhu« (3, 5). Objava dana apostolima temelj je svih drugih objava, svega što Duh pokreće u Crkvi i u pojedinim dušama. Životna snaga apostolske objave prisutna je u svim kasnijim duhovskim događajima, u svakom rastu Crkve. Sve se to događa na tlu apostolske objave.

2) Apostoli »*shvaćaju*« Otajstvo. Oni shvaćaju da su u raspetom i proslavljenom Kristu svi ljudi jedno (v. 3, 4-6). Ovo shvaćanje, »*sýnesis*«, ima važno mjesto u teologiji Poslanice Efežanima. Uvid u otajstvo nije tek razumska spoznaja, nego životni čin, po kojem Crkva od Židova i pogana, to čudo Božjeg novog stvaranja postaje osobno iskustvo apostola. Oni to otajstvo »*shvaćaju*«, jer su sami njime »*zahvaćeni*«. Dive se i klanjaju, predaju mu i podlažu čitavo svoje biće. Ovakvo životno shvaćanje na temelju osobne zahvaćenosti prauzor je svake spoznaje koja se događa u Duhu, svake spoznaje Božjeg otajstva.

3) Iskustvo apostola utjelovljuje se u *njihovoj riječi*. Ta riječ je propovijed evanđelja. Apostol govori, on je »*blagovjesnik neistraživog bogatstva Kristova*« (3, 8). Tajanstveni raspored Otajstva koji je odvijeka u Bogu skriven, postaje vidljiv po riječima apostola. Evanđelje je riječ Duhom ispunjena, riječ samoga Gospodina, koji ponovno dolazi u Duhu (v. 2, 17). Za hrabar navještaj evanđelja apostol treba potporu u molitvi Crkve. Tako sva Crkva sudjeluje u ovom vidljivom, stvaralačkom događaju.

4) Navještaj evanđelja nije tek informacija nego *zov*, koji ulazi u život ljudi, traži životne korake, promjenu života. »*Živite dostojno poziva kojim ste pozvani*« (4, 1). Zov koji se čuje kroz riječ apostola ostvarenje je onog poziva na svetost (v. 1, 4) koji odvijeka zove iz otajstvenih Božjih dubina.

5) Odgovor na poziv evanđelja je *poslušnost vjere*. Po vjeri Krist dobiva pristup u srcima kršćana i prebiva u njima (3, 17). Zato se oni i zovu »*vjerni u Isusu Kristu*« (1, 1). To je njihov identitet. Po vjeri su oni i međusobno jedno na svim razinama života: »*jedno tijelo, jedan Duh, jedna nada... jedna vjera...*« (4, 4-5). Vjera je poslušnost Bogu. Po njoj se kršćani razlikuju od sinova neposlušnih (v. 2, 2; 5, 6). Poslušnost vjere temelj je svega života i svih odnosa u Crkvi.

6) Iz vjere slijedi *krštenje*. Tek krštenjem se stvarno ulazi u ozračje Kristova života. Krist sam čisti u kupelji krštenja (v. 5, 26) one, koje je pozvao i koji su se odazvali. Tu oni primaju pečat Duha Svetoga (1, 13; 4, 30), nisu više tuđinci nego ukućani u domu Božjemu (2, 19). Krštenjem se nanovo rađaju, postaju novo stvorenje »*stvoreni u Isusu Kristu*« (2, 10). Krštenjem se zatvara krug vidljivog rađanja Crkve. Na križu su već svi »u Kristu«, u njegovu su žrtvovanom tijelu milosno prisutni. U času

krštenja ulaze pojedinačno, osobno, vidljivo u tu dimenziju spasa, ulaze u Krista. Krštenje je vidljiv znak povijesnog rađanja Crkve, rađanja njezinih udova. — Dinamizam tog rađanja nije činom krštenja zaustavljen. Svoj konačni procvat i puninu nalazi on u djelima »koja Bog unaprijed pripravi, da u njima živimo« (2, 10). Kao iz klice izviru ta djela iz krštenja i obuhvaćaju sav život kršćana. O njima Poslanica opširno govori u 4, 5. i 6. poglavlju.

3. 4. »SADA STE SVJETLOST U GOSPODINU«

Dolaskom Duha Svetoga kroz riječ evanđelja rodila se Crkva, vidljiva zajednica vjernika. Ušla je u povijest svijeta i u njoj ostaje prisutna. Za kršćane je nastala nova životna situacija. Poslanica Efežanima tu novu situaciju naziva svjetlo, život u svjetlu. Ona obuhvaća sve slojeve kršćanske egzistencije. Najprije njezine ontičke dubine: »Nekoć bijaste tama, a sada ste svjetlost u Gospodinu« (5, 8). U tim dubinama dogodili su se čudesni učinci svjetla: grijesi su oprošteni (1, 7), vjernici su istrgnuti iz stanja smrti, s Kristom su uskrišeni (2, 1. 5) i uzvišeni (2, 6), s Bogom pomireni (2, 16), međusobno izmireni (2, 14-16). Ono što je po križu postalo milosna stvarnost čitave Crkve, to po navještanju evanđelja i po krštenju postaje osobna svojina svakog njezinoga člana. Oni više nisu tuđinci, nego ukućani u domu Božjemu (2, 19) i u svako vrijeme imaju pristup Ocu u Duhu (2, 18). Sve se promijenilo i postalo novo.

Iz ovih milosnih dubina izvire nova iskustveno spoznajna životna stvarnost kršćana. I njihova svagdašnjica je nova, drukčija nego prije. Prvo što je prema Poslanici Efežanima označuje jest duhovna budnost nasuprot snu ovoga svijeta. Dok svijet oko njih sniva svoj nestvarni san pun varavih slika, kršćani su budni, probuđeni. »Probudi se, ti što spavaš, ustani od mrtvih, i zasvjetljet će ti Krist« (5, 14). Ova stara krsna pjesma pokazuje, što se s kršćanima dogodilo. Izašli su iz mračnog sna, rasvjetljeni su Kristovim svjetlom i pogled im se širi na sve strane. Oni uviđaju Božju volju i shvaćaju njegove puteve (usp. 5, 17). To im daje životnu mudrost (usp. 5, 15). Vječna Božja mudrost, otajstvo njegove volje skriveno svim vjekovima njima se otkrilo. Oni pronađu situaciju ovoga svijeta, poznaju njegove granice, vide nejasnu mješavinu svjetla i tame u njemu. Stoga ih ništa ne može zbuniti. Njihov je pogled dalekovidan, gledaju budućnost u Božjim rukama. Kršćani su u stanju da u Kristovu svjetlu trijezno i stvarno promatraju i svoju situaciju. Ispod vlastite ograničenosti i muke oni prepoznavaju i nadmoć svjetla koje nose u sebi. Iz svega se toga rađaju životni stavovi i pokreti: mir, radost, ponizno pobjednička svijest spašene djece Božje usred vrtloga svijeta koji ih okružuje.

3. 5. »OKRUŽENI TAMOM«

Život Crkve odvija se između svjetla i tame. Svjetlom obdaren, u svjetlo pretvoren, kršćanin je upravo zbog toga izvrgnut nastajima tame. On je toga svjestan. Ugrožavaju ga požude tijela (2, 3), njegova vlastita poganska prošlost (4, 17), odasvud napadaji izvana (6, 11). Optimizam njegove nove situacije nije građen na iluzijama. Napetost u kojoj se odvija život Crkve, Poslanica Efežanima slikovito izražuje pojmom »nebesa«. Ova nebesa nisu stanje blaženih, nego prostor u kojem se nalazi putujuća Crkva. To je duhovna atmosfera u kojoj na čovjeka djeluju razne sile, dobre i

zle. Vrhovnu vlast u »nebesima« ima Isus Krist. U njemu nas je Bog već ovdje blagoslovio svakim blagoslovom (1, 3). S njime sjedinjen, u ozračju njegove silne snage kršćanin je zaštićen i siguran. No u isto je vrijeme i ugrožen. Jer u »nebesima« stanuje i »Eon ovoga svijeta, Knez vlasti zraka« (2, 2) i s njim povezane mračne sile, »Vrhovništva i Vlasti, upravljači ovoga mračnoga svijeta, zli duhovi po nebesima« (6, 12). Oni na razne načine, naprimjer preko javnog mišljenja, stvaraju duhovnu atmosferu te zavode i djeluju u »sinovima neposlušnim« (2, 2). To je životno polje Crkve.

Kršćanska je egzistencija stalno osporavana i ugrožena. Znao on to ili ne, kršćanin je udubini svoga bića izložen ovoj napetosti i u nju angažiran. Pozvan je da donosi dalekosežne odluke. Ozbilnost ove situacije pokazuje Poslanica kad u 6. poglavlju govori o »zlim danima« (5, 16) i o »zlom danu« (6, 13). Dani su zli, jer je prisutan Eon ovoga svijeta, prisiljeni smo da živimo s njime na istom terenu, te da se kroz duhovnu borbu (5, 13), kroz molitvu i hvalospjev (5, 19) neprestano punimo Duhom i otkupljujemo vrijeme (5, 16-18). »Zao dan« je čas smrti. Kršćanin je uvijek ugrožen. U času smrti, lišen svih vanjskih pomagala, bit će on izložen otvorenom napadu zlih sila. Odoljeti tom napadu znači definitivno ih pobijediti. U tome se trenutku na razini osobne, pojedinačne egzistencije ponavlja događaj Isusova uzašašća na nebo, njegove konačne pobjede. Da bi se tada mogao održati, kršćanin se mora već unaprijed duhovno spremati, mora uvježbavati »stajanje«. Stajati uspravno slikovita je definicija kršćanske otkupljene i posvećene egzistencije (usp. 5, 27) nasuprot neotkupljenoj egzistenciji za koju je karakteristična prevrtljivost, nesigurnost, posrtanje, padanje i napokon propadanje. Crkva se već nalazi u svjetlu posljednjeg dana, živi eshatološki.

3. 6. RAST CRKVE

Crkvi je određeno da raste. Zakon rasta upisan je u njezinu narav. Jedino rastući može ona stići »do mjere uzrasta punine Kristove« (4, 13). Konkretni impulsi za rast Crkve proizlaze iz njezine životne situacije, iz napetosti između svijeta i tame i iz njezine eshatološke naravi, iz života u svjetlu posljednjeg dana. Poslanica Efežanima ima pred očima sve slojeve života na kojima se taj rast odvija i razne motive koji ga pokreću.

1) Crvena nit rasta izražena je riječima »odložite staroga čovjeka... i obucite novoga koji je od Boga stvoren u pravednosti i svetosti istine« (4, 22-23). »Odložiti« i »obučiti« u temelju je izvršeno u času krštenja. Nastavlja se kroz čitav život predavanjem svega sebe Kristu, te slobodnim preuzimanjem Kristova lika.

2) Odlaganje staroga i oblačenje novoga čovjeka treba da bude sveobuhvatno. Nijedna manifestacija života nije izuzeta. Sve sfere i svi odnosi moraju biti zahvaćeni. Gotovo čitav drugi dio Poslanice (4, 22-6, 20) bavi se vrlinama i motivima toga rasta. Govor je konkretan i bliz životu, usrdan pun žarke želje za plodovima, za puninom koja je obećana.

3) Nije dovoljno samo »jačati se« i »uzimati svu opremu« (6, 10-11), nego to valja činiti »u Gospodinu« (v. 6, 10). Treba produbljivati život s Kristom i u Kristu. To je dubinska dimenzija rasta. Temelj života s Kristom je vjera. Ona sve nosi, drži i čuva. Po vjeri Krist prebiva u srcu kršćana (v. 3, 17). Poslanica posvećuje veliku pažnju ulozi vjere u životu Crkve i u njezinu rastu (v. 1, 15; 3, 12, 17; 6, 16, 23).

4) I vjera treba da raste. Cijl je njezinog rasta taj, da svi »prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, do mjere uzrasta punine Kristove« (4, 13). Te riječi izriču obje dimenzije rasta u vjeri: mističnu i kozmičnu. Mistična ili nutarnja dimenzija jest u sve dubljem uranjanju u spoznaju Krista. Kozmična ili vanjska jest u tome da Kristovom puninom bude zahvaćen čitav kozmos.

5) Kako vjera raste u dubinu? Raste tako što prelazi u osobnu spoznaju, postaje iskustvo, zrela svijest. Za takvu zrelu svijest moli Apostol, želi je svim kršćanima (v. 1, 18; 3, 14sl). A što će kršćanima dati ovako prosvjetljena, zrela vjera? Dat će im da spoznaju veličinu i slavu svoje baštine, da shvate nadu u kojoj žive i silnu moć Kristovu koja u njima djeluje (1, 18sl). Spoznat će Crkvu kao novo stvorenje, kao novi eon koji sve obuhvaća ljubavlju Kristovom (3, 18). Spoznat će ljubav Kristovu i doživjet će je na sebi na djelu. A po toj spoznaji dogodit će se susret. Krist postaje bliz, intiman, stanuje u čovjeku (3, 17). Ostvaruje se trajno životno jedinstvo s Kristom.

6) Rast vjere povlači za sobom rast u ljubavi, a rastom ljubavi jača unutrašnji čovjek, čitav čovjek dozrijeva u Duhu Svetomu (usp. 3, 16). Ljubav Kristova nadilazi svaku spoznaju. Tako vjera samu sebe prerasta i uvire u ljubav, a po ljubavi svaki kršćanin i čitava Crkva ulazi u puninu Božju. Ovim usponom od vjere preko spoznaje i ljubavi do punine Božje Crkva i sama raste, a time ona dovodi i čitav svemir do njegova dovršenja u Kristu. — Povijest Crkve i njezina rasta ujedno je povijest ljubavi. Izvor joj je vječni pokret Očeve ljubavi prema Sinu. U svom Sinu Bog i nas odvijeka ljubi. Krist se iz ljubavi predao za nas. Duh Sveti, u kojem se Crkva objavljuje svijetu, Duh je ljubavi. Sažetak poruke koju nam na kraju predaje Poslanica Efežanima glasi: »Budite nasljedovatelji Božji kao djeca ljubljena i hodite u ljubavi kao što je i Krist ljubio vas i sebe predao za nas kao prinos i žrtvu Bogu za ugodan miris« (5, 1-2).

LITERATURA

1) Veća djela Heinricha Schliera

- Religionsgeschichtliche Untersuchungen zu den Ignatiusbriefen, Gießen 1929.
- Christus und die Kirche im Epheserbrief, Tübingen 1930.
- Der Brief an die Epheser. Ein Kommentar, Düsseldorf 1971.
- Ekklesiologie des Neuen Testaments, u: *Mysterium Salutis, Grundris heilsgeschichtlicher Dogmatik 4¹* Einsiedeln 1972, 101-214.

2) Članci Heinricha Schliera

- Die Kirche nach dem Brief an die Epheser, u: *Die Zeit der Kirche. Exegetische Aufsätze und Vorträge*, Freiburg 1972 (5. izd.) 159-186.
- Die Kirche als das Geheimnis Christi — nach dem Epheserbrief, u: *Die Zeit der Kirche*, 299-307.
- Das Neue Testament und der Mythos, u: *Besinnung auf das Neue Testament. Exegetische Aufsätze und Vorträge*, Freiburg 1967. (2. izd.), 83-96.
- Die Einheit der Kirche nach dem Neuen Testament, u: *Besinnung auf das Neue Testament*, 176-192.
- Zu den Namen der Kirche in den paulinischen Briefen, u: *Besinnung auf das Neue Testament*, 294-306.

— Doxa bei Paulus als heilsgeschichtlicher Begriff, u: Besinnung auf das Neue Testament, 307-318.

— Über das Prinzip der kirchlichen Einheit im Neuen Testament, u: Das Ende der Zeit, Exegetische Aufsätze und Vorträge, Freiburg 1980, 179-200.

3) Članci u leksikonima:

— »kafalé«, »sóma« u: G. Kittel/G. Friedrich, Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, Kohlhammer Stuttgart

— »apokálypsis«, »doxa«, »klésis«, »mystérion«, »thélēma«, u: H. Balz/G. Schneider, Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament, Kohlhammer Stuttgart.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Geheimnis der Kirche im Epheserbrief. Die geheimnisvolle Seite der Kirche ist in der heutigen ekklesiologischen Diskussion weitgehend im Hintergrund. Allzusehr ist das Interesse auf ihre äußeren Lebensformen und Probleme gerichtet. Der Verfasser des vorliegenden Aufsatzes bemüht sich, von den ekklesiologischen Werken des deutschen Bibelwissenschaftlers Heinrich Schlier ausgehend, um ein zusammenfassendes Bild der geheimnisvollen Natur der Kirche aufgrund des Epheserbriefes. Den roten Faden dafür findet er im trinitarischen Ursprung der Kirche. Sie lebt seit Ewigkeit in den Gedanken und in der Liebe des Vaters zu seinem eingeborenen Sohn, in die Zeit tritt sie ein am Kreuze Jesu Christi, in seinem geopfertem Leib, vor der Öffentlichkeit der Welt erscheint sie und wächst bis zu ihrer Vollendung durch den Heiligen Geist.

Im einleitenden Teil des Aufsatzes wird die Botschaft des Epheserbriefes vom antiken Mythos abgegrenzt. Der Inhalt des Epheserbriefes, wie des ganzen Neuen Testaments ist offenbart und ursprünglich christlich, ihr religionsgeschichtlicher Hintergrund, ihre Begriffs- und Vorstellungswelt durften dem Mythos entliehen sein. Die wahre Erkenntnis der Kirche entsteht nicht durch menschliche Weisheit, sie ist Geschenk von oben, Frucht der Offenbarung Gottes. Der Boden auf den der Geist der Offenbarung sich niederlassen kann, ist der Lobpreis. Das bezeugt der einleitende Hymnus des Epheserbriefes: in einer hymnischen Sprache werden dort schon die höchsten Wahrheiten über die Kirche ausgesagt. Von daher ist der ganze Brief ein Lobpreis Gottes. Das ist seine Grundstimmung.

Der erste Einblick in der trinitarischen Ursprung der Kirche eröffnet Merkmale ihres Wesens, die allein dem glaubenden Blick zugänglich sind. Die Kirche ist von geheimnisvoller Natur, weil sie im Geheimnis des unfassbaren und unergründlichen Gottes gründet. Durch die Kirche wird der Welt die verborgene, die vielfältige Weisheit Gottes geoffenbart. Der Sinn ihres Lebens ist ihre ewige Vorerwählung und Vorbestimmung, der vorzeitliche Ruf Gottes, der in ihr tönt. Die Kirche ist schön, weil die Herrlichkeit Gottes, seine Doxa, aus den Tiefen ihres Wesens steigend, auf ihrem Antlitz strahlt. Ihre Kraft ist inmitten eigener Schwäche der geheimnisvolle Wille Gottes, der sie machtvoll bewegt und leitet. Das ist die tiefe Wirklichkeit der Kirche. Diesen Ursprung ihres Wesens kann die Kirche nie verlieren, daraus wächst sie und erneuert sich immerfort. Sie findet ihr wahres Gesicht im Gott dem Vater.

Am Kreuz tritt die Kirche in die Zeit ein. Im blutigen Leib Jesu Christi, in dem alles sündige Fleisch vertreten war, wurde »die Mauer« niedergerissen. Die alte Feindschaft zwischen Gott und den Menschen und alle Feindschaft innerhalb des menschlichen Geschlechtes wurde hier beendet. Die Einheit auf allen Ebenen ist am Kreuze hergestellt. Diese Einheit ist die Kirche, im Kreuzesleib Christi schon gnadenhaft anwesend. Als die neue Schöpfung wird die Kirche in der Himmelfahrt Christi der himmlischen Welt, allen kommenden Zeiten geoffenbart. Im verherrlichten Leib Christi ist sie zum Himmel schon erhoben. Sie ist selbst der Leib Christi. Das Wesen dieses Leibes wird durch vielfältige Verhältnisse zwischen Christus, dem Haupt und Kirche, dem Leib bestimmt. Es sind Verhältnisse der Liebe, des gegenseitigen Austausches, des Gehorsams und der Hingabe. Aufgrund ihrer Einheit mit Christus hat die Kirche drei Wesenseigenschaften: sie ist einheitlich, allumfassend und persönlich. Aus ihrem Schoße gehen immerfort drei Lebensbewegungen hervor: die Bewegung zum Mittelpunkt Christus, die Bewegung bis zur äußersten Grenze des Kosmos und die Bewegung von Herz zu Herz.

Vor der Öffentlichkeit der Welt erscheint die Kirche durch den Heiligen Geist. Sie lebt ganz im Geist und aus dem Geist. Der ursprünglichste Akt ihrer geschichtlichen Entstehung ist die Verkündigung des Evangeliums. Im Wort des Evangeliums kommt Christus nochmals in die Welt, und wird die Kirche geboren. Er kommt im Heiligen Geist und in den Gaben, die der Geist schenkt, in den Aposteln, den Verkündigern des Wortes und in Allen, die aus dem Wort leben und die ihm dienen. Die Kirche ist Licht und strahlt Licht aus. Eben deshalb ist sie von der Finsternis umgeben und bedroht. Sie muß sich bewähren indem sie auf Christus schaut und sich für seinen Tag vorbereitet. Um sich bewähren zu können, muß sie ständig wachsen in aller Tugend, im Glauben, in der geistlichen Erkenntnis und in der Liebe, bis sie zusammen mit dem All zur Fülle Gottes und Christi gelangt.